

UDK 343.711.7

Preprečevanje in odkrivanje kaznivih dejanj zoper kulturne vrednote

Dušan Lakčević*

Kulturne vrednote oziroma kulturna dediščina naše države je zelo bogata ter je po obsegu in vrednosti pred številnimi drugimi državami Evrope. Pri kulturnih dobrinah gre lahko za premičnine ali nepremičnine, ki imajo **velik ali izjemen pomen**. Kulturne dobrine velikega pomena so tiste, ki s svojo zgodovinsko, kulturno, etnografsko in drugo vrednostjo pomenijo velika in pomembna pričevanja naše politične, kulturne in gospodarske zgodovine. Kulturne dobrine izjemnega pomena pa so tiste, katerih zgodovinska, kulturna, arhitektonska, slikarska, etnografska in druga vrednost pomeni in kaže najdragocenejši del naše kulturne dediščine, ki se delno lahko uvrsti med kulturne dobrine širšega, univerzalnega pomena za svetovno kulturno dediščino.

Glede na pomen kulturnih dobrin za našo kulturno dediščino ter za politično in gospodarsko zgodovino naše dežele je z zakonskimi predpisi urejeno njihovo varovanje. Natančno je določena prepoved izvoza in odnašanja v tujino za predmete, ki imajo lastnost kulturnega spomenika; določena je tudi prepoved konzervacijskih in restavracijskih del na kulturnih spomenikih ali v njihovi neposredni bližini kot tudi arheološka izkopavanja in drugo raziskovanje brez dovoljenja pristojnega zavoda za spomeniško varstvo.

V primeru poškodovanja ali uničenja kulturnega spomenika, dalje če si kdo pri arheoloških izkopavanjih ali drugače prilasti izkopani ali najdeni predmet, ki je kulturni spomenik, in če se uniči ali poškoduje registrski material ter arhivsko gradivo, je zakonodajalec predvidel razmeroma visoke zaporne kazni.

Kadar je kulturno blago predmet tatvine, zatajitve, poneverbe, prepovedane trgovine, prikrivanja in podobno, so te kazni še strožje.

Družbeni ukrepi za varstvo kulturnih spomenikov niso popolnoma preprečili včasih zelo brezobzirnega razmetavanja kulturne in zgodovinske dediščine, tatvin, nedovoljene trgovine, ponarejanja in podobnega.

V zadnjih letih poznamo tihotapstvo, trgovanje in tatvine starin iz komercialnih nagibov; to je postalo zelo donosna kupčija za posameznike, skupine in celo za organizirano mrežo. Veliko povpraševanje po kulturnozgodovinskih ter umetniških predmetih in vrednotah na sve-

tovnem trgu pa tudi konjunktura na domačem trgu se kažeta ne samo pri razvoju nedovoljene trgovine in tatvin teh predmetov v naši državi, temveč vpliva tudi na ustanavljanje mreže staričnic in drugih trgovin, na nastop trgovcev, t.i. zbiralcev in drugih, ki iščejo in odkupujejo predmete neprecenljive vrednosti ter jih potem prodajajo po državi ali pa jih odnašajo v tujino.

Predmeti tatvine, nedovoljene trgovine in poneverbe reči, ki imajo status kulturnega, umetniškega in zgodovinskega pomena

Na podlagi izkušenj organov za notranje zadeve, pravosodja in javnega tožilstva, ki se v okviru svojih zakonskih pooblastil lotevajo ukrepov za preprečevanje in odkrivanje kaznivih dejanj in njihovih storilcev, kjer so predmet kaznivega dejanja kulturne dobrine, lahko sklepamo, da je število teh kaznivih dejanj zelo visoko.

Tako je bilo npr. v letih 1970 do 1975 storjenih okoli 300 tatvin in velikih tatvin v zvezi z objekti, kjer so in se varujejo eksponati kulturne dediščine.

Praksa kaže, da so najpogostejši predmeti tatvine, trgovine in podobnega, naslednji:

- ikone, umetniške slike in kipi;
- deli stilnega pohištva, stekleni predmeti, vaze;
- rokopisi in arhivsko gradivo;
- ikonabule in druge najstarejše tiskane knjige;
- stari križi, kelihi in antični nakit;
- starinsko orožje in orodje;
- amfore in drugi predmeti podvodne arheologije.

Storilci kaznivih dejanj

Kadar govorimo o storilcih kaznivih dejanj tatvine, nedovoljene trgovine, poneverbe in podobnega, tedaj moramo razlikovati med našimi državljani in tujci.

Iz izkušenj vemo, da je jugoslovanskih državljanov med storilci dosti večje kakor pa tujcev. Njihova sestava je zelo različna. Gre lahko za

* Dušan Lakčević, mag. pravnih znanosti, višji inšpektor v Republiškem sekretariatu za notranje zadeve SR Srbije.

* Gradivo z medrepubliškega posvetovanja o preprečevanju tatvin, tihotapstva in nedovoljene trgovine s kulturnimi dobrinami, Oteševu od 11. do 12. novembra 1976.

zaposlene ali pa za nezaposlene osebe, dalje za študente, lahko so mladoletniki ali polnoletne osebe. Naši državljani so storilci naslednjih kaznivih dejanj:

1. vlomne tatvine, največkrat v svete stavbe (cerkve, samostane), ki niso ponavadi dovolj varovani;

2. tatvine ob obiskih v nekaterih stavbah, ko se lahko izrabi nepozornost osebja in se željeni predmet vzame;

3. tatvine predmetov ob prepovedanem kopanju in odkrivanju arheoloških predmetov;

4. prilaščanje stvari, ki imajo lastnost kulturne dobrine, do katerih pa je storilec prišel po naključju, vendar jih je vzel z namenom, da sebi ali komu drugemu pridobi protipravno premoženjsko korist;

5. pridobitev kulturnega blaga s prevaro, ko storilec spravi v zмотo ali pusti v zmoti posestnika kulturne dobrine in tako s prevaro pride do predmeta;

6. poneverba ali zloraba uradnega položaja uradne ali odgovorne osebe;

7. prikrivanje stvari, ki imajo lastnost kulturnega blaga, pri osebja, ki vedo ali bi lahko vedele, da gre za stvari, ki so predmet kaznivega dejanja;

8. z nedovoljeno trgovino: prodaja, prekupčevanje in posredovanje pri prodaji stvari, ki imajo vrednost kulturne dobrine.

Tuji državljani pridobijo kulturne dobrine najpogosteje z naslednjimi kaznivimi dejanji:

1. z vlamljanjem v prostore, kjer so kulturne dobrine;

2. s tatvinami ob obiskih v takih prostorih (izraba nepazljivosti osebja) ali pa s kopanjem arheoloških predmetov;

3. z nedovoljeno trgovino, kadar tujci kupujejo kulturne predmete od posameznih naših državljanov ali organiziranih skupin naših državljanov.

Možnosti za storitev kaznivih dejanj v zvezi s kulturnimi dobrinami

Če bi hoteli na kratko pokazati na možnosti za tatvino kulturnih dobrin, tedaj je to predvsem slaba varnost in varstvo. Velika večina svetih stavb (cerkve, samostani in podobno) je na samotnih krajih, večkrat so slabo varovane, brez čuvajev; potem gre za popolnoma nezavarovane vitrine, kjer so shranjeni predmeti, da o neobstoju elektronskih varovalnih sredstev

niti ne govorimo. Zavedati se moramo, da dobrega varstva ni brez velikih materialnih vlaganj in prizadevanja družbene samozaščite, brez vestnega in poštenega razmerja do kulturnih dobrin.

Ukrepi organov za notranje zadeve za preprečevanje in odkrivanje kaznivih dejanj in njihovih storilcev

V sedanjih razmerah so organi za notranje zadeve zelo učinkoviti pri iskanju ukradenih predmetov kulturne dediščine in njihovih storilcev, in sicer ne samo pri nas, temveč tudi v tujini.

Sodelovanje z drugimi dejavniki družbene samozaščite v državi je dalo dobre sadove, prav tako tudi sodelovanje s policijami drugih držav.

Za preprečevanje kaznivih dejanj, kjer je predmet napada kulturna dediščina, se je treba lotiti tehle preprečevalnih ukrepov:

1. Organi za notranje zadeve morajo biti tesno povezani in morajo sodelovati z republiški, pokrajinskimi, območnimi in občinskimi upravnimi organi, z zavodi za varstvo kulturnih spomenikov, z muzeji, galerijami, knjižnicami, samostani, cerkvami, verskimi skupnostmi ter vsemi tistimi dejavniki, ki so pristojni, da varujejo našo kulturno dediščino. V tej smeri je treba raziskati, kakšno je zavarovanje stavb, kjer so kulturne dobrine, da bi tako preprečili vlomne tatvine in tatvine ob turističnih in drugih obiskih in obhodih ali ob verskih obredih. Konkretno bi bilo treba ugotoviti naslednje:

— kakšno je mehanično zavarovanje objekta, ali so na vratih pritrjene varnostne ključavnice, železne palice na vratih in oknih, varnostno steklo;

— kje so predmeti (na zidu, v vitrinah, na tleh in ali so dosegljivi obiskovalcem, ali obstaja varovalna ograja;

— ali so predmeti fizično zavarovanje, ali samo ponoči, ali ponoči in podnevi, kakšni so čuvaji (starejši ali mlajši, ali so že bili kdaj obsojeni in podobno);

— ali so predmeti evidentirani, fotografirani;

— kakšen je položaj v zvezi z alarmnimi napravami.

2. Imeti je treba pregled kaznivih dejanj, katerih predmet so kulturne dobrine: kateri predmeti so najpogosteje predmet tatvine, način storitve tatvine, ali je bil storilec odkrit, njegov poklic, kaj je bilo storjeno z ukradenim pred-

metom in podobno. Posebno moramo biti pozorni in evidentirati **specializirane** storilce, njihove sotorilce, da bi lahko kontrolirali, spremljali in preprečevali njihovo kriminalno dejavnost.

3. Imeti moramo pregled nad obrtnimi delavnicami (srebrarske, zlatarske in druge), delavnicami domače obrti, organizacijami združenega dela, ki se ukvarjajo z nakupovanjem, prometom in izvozom umetniških starin; kdo so lastniki teh delavnic, kakšno je zaposleno osebje, njihovi osebni podatki in podatki o njihovi mogoči kriminalni dejavnosti, ali imajo stike s tujino oziroma s tujci, ali imajo poslovne stike in podobno.

4. Pregled krajev, kjer se shajajo in zbirajo osebe, ki kupujejo ali prodajajo kulturno blago, in sicer za nadzorovanje teh krajev in ukrepe.

5. Ugotoviti je treba, kakšne so razmere in sodelovanje med zaposlenimi osebami v stavbah, kjer je kulturna dediščina, in med organi za notranje zadeve. Kakšni so sadovi takega sodelovanja doslej, predvsem glede na trenutek sporočila, da je bila storjena tatvina takega predmeta, dalje glede na opažanje osebja o gibanju in ravnanju sumljivih oseb in podobno.

To bi bili temeljni preprečevalni ukrepi za zmanjšanje kaznivih dejanj v zvezi s predmeti kulturne dediščine.

Toda kljub preprečevalnim ukrepom organov za notranje zadeve in drugim družbenim dejavnikom, ki varujejo kulturno dediščino, imamo veliko število kaznivih dejanj, katerih posledic se ne da izmeriti in so velikanske vrednosti za našo kulturno, gospodarsko in politično dejavnost.

Kadar se zgodi kaznivo dejanje te vrste, je treba ravnati takole:

1. Oškodovane ustanove (zavodi, galerije, muzeji, cerkve, samostani, arheološka najdišča in podobno) ter zasebniki morajo pravočasno sporočiti organom za notranje zadeve, da je bila storjena tatvina, zamenjava, da se prodajajo predmeti in podobno. Vse to je pogoj za hitro ukrepanje, da bi se našli storilci kaznivega dejanja in izginuli predmeti.

2. Ko organi za notranje zadeve zvedo za kaznivo dejanje, morajo njihovi delavci takoj oditi na kraj dejanja, zavarovati kraj, da se ne bi uničili sledovi, opraviti ogled kraja in kriminalistično tehnično izvedenstvo, posneti sledove in

potem opraviti informativne pogovore, da bi se ugotovila naslednja dejstva:

— kaj je bilo ukradeno ali zamenjano, z natančnim opisom predmeta;

— kdo je prvi opazil, da je predmet izginil, in kdaj;

— opis osebe, ki je bila neposredno pred tem v stavbi;

— podatki o osebah, ki so se zanimale za izginuli predmet ali so bile že večkrat opažene v stavbi ali njeni bližini;

— ali so v bližnji ali daljni okolici zbiralci takih predmetov;

— ali je kdo iz osebja zbiralec takih predmetov oziroma ali je imel stike s takim domačim ali tujim zbiralcem;

— ali so te dni prihajali v stavbo tujci itd.

Potem je treba z depešo opozoriti vse organe za notranje zadeve na območju SFRJ kot tudi mejne prehode, da bi se preprečilo odnašanje izginulega predmeta iz države. Z lažjo identifikacijo mora biti v depeši podan natančen opis predmeta. Kasneje se sprejmejo ukrepi glede razpisa centralnih in mednarodnih objav. Dogodek je treba sporočiti carinskemu organom, posebno pa še delavcem milice kot najštevilnejši sestavi javne varnosti, ki deluje na širokem polju in ima veliko možnosti, da odkrije storilca in predmete. Carinska služba danes premore številna tehnična sredstva, s katerimi se lažje odkrijejo predmeti, ki se odnašajo iz države.

Posebno težavo pomenijo primeri, kadar se ukradeni predmeti pretopijo ali kako drugače spremenijo, da bi se lažje prenašali oziroma prikrili. Vendar tudi te težave ne bi smele preprečiti odkrivanja izginulih predmetov in storilcev teh kaznivih dejanj, ki pomenijo nevarnost za našo kulturno dediščino.

Prevedel
Marko Tušek

LITERATURA

1. Kulturno nasledje i društvena samozaštita. Savetovanje, Organizacija zaštite kulturnih dobara održano 15. 12. 1978. u Beogradu.
2. Materijal medjurepubličkog savetovanja posvećeno sprečavanju kradja, šverca in nelegalne trgovine kulturnim dobrima.
3. Vodinalić Vlado: Kriminalistika. Izdanje »Prosvete« Beograd, 1970.
4. Zbirka krivičnopravnih propisa, izdanje RSUP SR Srbije, Beograd 1977.

UDC 343.711.7

The Prevention and Detection of Criminal Offences Related to Cultural Worth

Lakčević, Dušan, Senior Inspector, Republic Secretariat for Internal Affairs, Beograd

The author deals with questions concerning police detection and the prevention of criminal offences related to cultural goods. The introduction gives a definition of cultural goods and emphasizes their meaning for each country.

The author proceeds with a presentation of criminal offences directed against cultural goods and gives a detailed description of objects belonging to our cultural heritage.

On the basis of the experiences of the law enforcement agencies offenders are described, as well as their »Modus operandi« and those goods which constitute the most frequent object of theft.

More attention is devoted to police measures related to the detection and prevention of such offences. The author emphasizes the growing efficacy of social self-defence and the importance of international police cooperation.